

دانشگاه پیام نور

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته حقوق خصوصی

دانشکده علوم انسانی

گروه علمی حقوق

عنوان پایان نامه:

بررسی دادرسی حضوری و غیابی در مراحل مختلف دادرسی

با تاکید بر اصل تعارضی بودن دادرسی

استاد راهنما:

دکتر عبدالرسول دیانی

استاد مشاور

دکتر ستار زرکلام

نگارش:

صادق موسوی

بهمن ۱۳۸۹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شماره
تاریخ
پیوست

مجمع علوم انسانی

تصویب نامه

پایان نامه کارشناسی ارشد
آقای صادق موسوی
رشته حقوق خصوصی

تحت عنوان:

" بررسی دادرسی حضوری و غیابی در مراحل مختلف دادرسی با
تاکید بر اصل تعارضی بودن دادرسی "

ساعت: ۱۵:۰۰-۱۳:۳۰

تاریخ دفاع: ۸۹/۱۱/۲۶

درجه ارزشیابی: عالی

نمره: ۱۹ نوزدهم

هیات داوران:

امضاء	مرتبۀ علمی	نام و نام خانوادگی	داوران
	استاد	دکتر دیانی	استاد راهنما
	استاد	دکتر زرکلام	استاد مشاور
		دکتر درویش خادم	استاد داور
			استاد داور
			نماینده تحصیلات تکمیلی

تهران، خیابان استاد نجات
الهی، نرسیده به خیابان
کریم خان زند، چهارراه
سپند، پلاک ۲۴۳
تلفن: ۸۸۸۰۱۰۹۰
دورنگار: ۸۸۸۹۰۵۲۶
www.tpnu.ac.ir
ensani@tpnu.ac.ir

دانشگاه پیام نور

مرکز تهران

عنوان پایان نامه:

بررسی دادرسی حضوری و غیابی در مراحل مختلف دادرسی
با تأکید بر اصل تعارضی بودن دادرسی

استاد راهنما:

جناب دکتر عبدالرسول دیانی

استاد مشاور:

جناب دکتر ستار زرکلام

رشته و گرایش:

حقوق خصوصی

نگارنده:

صادق موسوی

سپاس و تقدیر:

سپاس بیکران خداوندی را سنود که انسان را به زیور علم و دانش آراستگ کرد و امید تا در سایه آن راه کمال ییاید.
باتقدیر از جناب آقای دکتر عبدالرسول دیانی که در دست استاد راهنما پیوسته بارها همایی های سازنده خویش و کمک در جمع آوری منابع و تدوین این پایان نامه اینجناب را هدایت نموده -
اند که چه تقدیر از وجدان کاری و تلاش همیشگی این استاد عزیز در یک برک از این نوشته امکان پذیر نیست لیکن بهانه ای است برای ابراز ارادت یک دانشجو به دستاکی که اندوخته اش
را بی شائبه ارزانی داشت.

و شکر از جناب آقای دکتر سار زر کلام که با مشاوره های ارزنده خویش اینجناب را در تدوین پایان نامه و پلان آن کمک شایانی نمودند.

«فهرست مطالب»

صفحه	عنوان
۱	چکیده
۲	مقدمه
۵	فصل اول: کلیات
۶	بخش اول: تعاریف
۶	مبحث اول: تعریف دادرسی و جلسه دادرسی و تشریفات تعیین جلسه دادرسی
۶	گفتار اول: دادرسی و جلسه دادرسی و جلسه دادگاه
۷	گفتار دوم: تشریفات تعیین جلسه دادرسی
۸	مبحث دوم: ابلاغ
۸	گفتار اول: معنای ابلاغ از نظر لغوی و اصطلاحی
۹	گفتار دوم: انواع ابلاغ
۱۲	مبحث سوم: دادرسی حضوری و غیابی
۱۲	گفتار اول: دادرسی حضوری
۱۴	گفتار دوم: دادرسی غیابی
۱۶	مبحث چهارم: تعریف اصل تعارض
۱۶	مبحث پنجم: نظام های مختلف دادرسی
۱۷	گفتار اول: نظام آئین دادرسی اتهامی
۱۸	گفتار دوم: نظام آئین دادرسی تفتیشی
۲۰	گفتار سوم: نظام آئین دادرسی مختلط
۲۱	بخش دوم: اصل تعارض و اصول دادرسی
۲۱	مبحث اول: منشأ اصل تعارض

۲۲	گفتار اول: اصل تعارض در حقوق فرانسه
۲۳	گفتار دوم: اصل تعارض در حقوق ایران
۲۳	مبحث دوم: اصل تعارض در حقوق موضوعه
۲۴	گفتار اول: خواهان و رعایت اصل تعارض
۲۵	گفتار دوم: خواننده و رعایت اصل تعارض
۲۶	گفتار سوم: اصل تعارض و تعیین جلسه دادرسی
۲۸	گفتار چهارم: اصل تعارض و تغییر در خواسته یا نحوه دعوا
۲۸	گفتار پنجم: اصل تعارض و طرح دعوی متقابل
۲۹	مبحث سوم: اصل تعارض و ادله
۳۰	مبحث چهارم: اصول کلی دادرسی
۳۱	گفتار اول: اصل تعارض و نقش اصحاب دعوا و دادرس در دادرسی مدنی
۳۲	گفتار دوم: اصل حقوق دفاع و رعایت اصل تعارض
۳۲	گفتار سوم: منع تغییر دعوا در طی دادرسی
۳۳	گفتار چهارم: دادرسی کتبی و دادرسی شفاهی
۳۵	مبحث پنجم: انواع دادرسی
۳۶	گفتار اول: دادرسی اختصاری
۳۹	گفتار دوم: دادرسی فوری
۴۳	فصل دوم: دادرسی حضوری و غیابی در حقوق موضوعه و فقه
۴۴	بخش اول: دادرسی حضوری و غیابی در قانون آئین دادرسی مدنی و فقه
۴۴	مبحث اول: اصل تعارض در قانون آئین دادرسی مدنی
۴۵	مبحث دوم: اصل حضوری بودن دادرسی
۴۹	مبحث سوم: دادرسی غیابی و رعایت اصل تعارض

۴۹	گفتار اول: ملاک‌های دادرسی غیابی
۵۰	الف: عدم ابلاغ واقعی اخطاریه
۵۱	ب: عدم ارسال لایحه
۵۲	ج: عدم شرکت در یکی از جلسات دادگاه
۵۲	گفتار دوم: تکمیلی بودن قواعد حقوق دادرسی مدنی در رسیدگی غیابی
۵۳	الف- قواعد آئین دادرسی مدنی
۵۴	ب- قواعد ادله اثبات دعوا
۵۵	ج- قواعد اجرای احکام مدنی
۵۵	مبحث چهارم: واخواهی و رعایت اصل تعارض
۵۶	گفتار اول: واخواهی نسبت به رأی دادگاه بدوی
۵۷	گفتار دوم: واخواهی نسبت به رأی دادگاه تجدیدنظر
۵۹	بخش دوم: قواعد دادرسی در فقه و رعایت اصل تعارض
۵۹	مبحث اول: اصل تعارض در فقه اسلام
۵۹	مبحث دوم: رسیدگی حضوری و غیابی در فقه اسلام
۶۰	گفتار اول: روایات
۶۰	گفتار دوم: توجیه اخبار معارض
۶۲	گفتار سوم: قلمرو قاعده
۶۲	۱- محدوده مشروعیت نسبت به موضوع دعوا
۶۳	۲- محدوده مشروعیت نسبت به مدعی علیه
۶۴	۳- محدوده مشروعیت نسبت به مدعی
۶۵	فصل سوم: مرحله صدور و اجرای حکم با تکیه بر اصل تعارض و بررسی تطبیقی
۶۶	بخش اول: حکم حضوری و غیابی در مرحله بدوی و تجدیدنظر در حقوق موضوعه

۶۶	مبحث اول: حکم حضوری و رعایت اصل تعارض
۶۷	گفتار اول: حکم حضوری در مرحله بدوی
۷۰	۱- حضور و فراهم بودن امکانات دفاع برای خواننده
۷۱	۲- دفاع کتبی
۷۲	۳- احراز اطلاع خواننده از دادرسی
۷۲	۴- تقدیم دادخواست متقابل یا جلب ثالث
۷۳	۵- واقعی بودن ابلاغ اخطاریه
۷۵	گفتار دوم: حکم حضوری در مرحله تجدیدنظر
۷۶	مبحث دوم: حکم غیابی و رعایت اصل تعارض
۷۷	گفتار اول: حکم غیابی در مرحله بدوی و رعایت اصل تعارض
۷۷	۱- حکم غیابی در دادرسی عادی
۷۸	الف- تأثیر عدم حضور در غیابی بودن حکم
۷۹	ب- کفایت یکبار حضور در حضوری بودن حکم
۷۹	ج- عدم تأثیر ابلاغ واقعی در نوع حکم
۷۹	د- غیابی بودن حکم با وجود حضور مدعی علیه در دادرسی
۸۰	۲- حکم غیابی در دادرسی اختصاری و رعایت اصل تعارض
۸۱	الف- وحدت ضابطه حکم غیابی در دادرسی‌های اختصاری و عادی
۸۲	ب- عدم تأثیر لایحه
۸۲	ج- امکان صدور حکم غیابی بدون دعوت خواننده
۸۲	د- تأثیر لایحه بر حضوری بودن حکم
۸۳	گفتار دوم: حکم غیابی در مرحله پژوهش
۸۴	۱- حکم غیابی در قوانین قبلی

- ۸۵ ۲- حکم غیابی در قانون جدید آئین دادرسی مدنی
- ۸۵ الف- صدور رأی در ماهیت
- ۸۵ ب- تأسیس جدید
- ۸۶ ج- تبعیت حکم از تبصره ۲ ماده ۳۰۶
- ۸۶ د- استفاده تجدیدنظر خوانده از حقوق وخواه
- ۸۷ ه- امکان صدور رای غیابی در ارتباط با آرای قابل نقض بدوی
- ۸۷ گفتار سوم: حکم غیابی در مراحل فوق‌العاده رسیدگی و رعایت اصل تعارض
- ۸۸ ۱- حکم غیابی در مرحله اعتراض ثالث
- ۸۸ الف- احتمال تبعیت حکم از شرایط خواندگان در دادرسی نخستین
- ۸۹ ب- احتمال تبعیت حکم از شرایط خواندگان در دعوای اعتراض ثالث
- ۹۰ ۲- حکم غیابی در مرحله اعاده دادرسی و رعایت اصل تعارض
- ۹۱ الف- استدعای اعاده دادرسی توسط خواهان اولیه
- ۹۲ ب- استدعای اعاده دادرسی توسط خوانده اولیه
- مبحث سوم: وجوه اشتراک و افتراق حکم غیابی در مراحل بدوی و تجدیدنظر با استفاده از
- ۹۳ اصل تعارض
- ۹۳ گفتار اول: وجوه اشتراک
- ۹۴ گفتار دوم: وجوه افتراق
- ۹۴ مبحث چهارم: مرحله اجرای حکم و رعایت اصل تعارض
- ۹۵ گفتار اول: ابلاغ حکم
- ۹۶ گفتار دوم: انقضای مهلت شکایت
- ۹۷ گفتار سوم: تقاضای اجرای حکم
- ۹۸ گفتار چهارم: تکالیف محکوم‌له حکم غیابی به دادن تأمین

۹۹	بخش دوم: دادرسی حضوری و غیابی در حقوق برخی از کشورها با رعایت اصل تعارض
۹۹	مبحث اول: حقوق انگلیس
۱۰۱	مبحث دوم: حقوق آلمان و اتریش
۱۰۲	مبحث سوم: حقوق فرانسه
۱۰۴	فصل چهارم: نتیجه‌گیری و پیشنهادها
۱۰۵	نتیجه‌گیری
۱۰۸	پیشنهادها
۱۱۰	فهرست منابع

علائم اختصاری

قانون آیین دادرسی مدنی	ق.آ.د.م
قانون آیین دادرسی مدنی سابق	ق.آ.د.م.سابق
قانون اجرای احکام مدنی	ق.ا.ا.م
قانون آیین دادرسی کیفری	ق.آ.د.ک
قانون اساسی	ق.ا
قانون مدنی	ق.م
قانون امور حسبی	ق.ا.ح
قانون ثبت	ق.ث
اداره کل حقوقی و تدوین قوانین قوه قضائیه	ا.ح.ق
قانون نحوه اجرای محکومیت های مالی	ق.ن.ا.م
رجوع کنید	ر.ک
جلد	ج
شماره	ش
صفحه	ص
هجری شمسی	ه.ش
هجری قمری	ه.ق
میلادی	م

چکیده:

در دادرسی مدنی، اصول متعددی حاکم است که اجرای آنها جهت اجرای عدالت ضروری است و فقدان هر یک از آن اصول نشانگر نقص نظام دادرسی است. اصل تعارض یکی از اصول راهبردی آئین دادرسی مدنی است. بر اساس این اصل هر یک از اصحاب دعوا باید علاوه بر این که فرصت و امکان مورد مناقشه قرار دادن ادعاها، ادله و استدلالات رقیب را داشته باشد. باید فرصت و امکان طرح ادعاها، ادله و استدلالات خود را نیز دارا باشد. اصل تعارض^۱ که ترجمه اصطلاح فرانسوی contradiction می‌باشد و دیگران آن را توافقی^۲ و نیز تناظری^۳ ترجمه کرده‌اند. لازمه رعایت این اصل این است که هر گونه مدرک و سندی که بتواند مثبت دعوا باشد، باید به نحو مقتضی به اطلاع طرف دیگر برسد و هر گونه اظهارنظری در خصوص این اسناد و مدارک و یا دلایل وجود دارد، از طرف دیگر دعوا استماع گردد.

در این پایان‌نامه کوشش شده است پس از تبیین مفهوم و مبنای اصل تعارض آن دسته از مقررات آئین دادرسی مدنی که بر پایه اصل تعارض تنظیم گردیده است معرفی و بررسی شود که در دادرسی حضوری و غیابی چه میزان مورد توجه واقع گردیده است. در پایان نیز پیشنهاد گردیده که اصل مذکور که ناظر بر تمام دادرسی‌ها خواه مدنی خواه کیفری و اداری است همان طور که در قانون جدید آئین دادرسی فرانسه تصریح گردیده در قانون ایران نیز تحت عنوان مذکور پیش‌بینی شده و ضمانت اجرای آن نیز تصریح گردد.

واژگان کلیدی: اصل تعارض - ابلاغ واقعی - ابلاغ قانونی - دادرسی حضوری - دادرسی غیابی -

جلسه دادگاه - لایحه دفاعیه - واخواهی

^۱ در حقوق کامن‌لا بعضاً از آن تحت عنوان اصل برابری سلاح‌ها (اصل برابری جا پا) یاد می‌کند.
^۲ متین دفتری: دکتر احمد، آیین دادرسی مدنی و بازرگانی، انتشارات مجد، جلد دوم، ص ۴۰۲، چاپ دوم، ۱۳۸۱.
^۳ شمس: دکتر عبدالله، آیین دادرسی مدنی دوره پیشرفته، انتشارات دراک، جلد دوم، ص ۱۲۴، چاپ چهاردهم، تابستان ۱۳۸۶.

مقدمه:

اهداف:

هدف از طرح دعاوی و محاکمات، احقاق حق در امور مدنی و تحمیل مجازات بر مجرمین در امور کیفری است. لذا برای رسیدن به این هدف، یک سری قواعد و مقررات و روشهایی از سوی قانونگذار معین و مقرر گشته است که اصحاب دعوا و قاضی دادگاه و سایر دست‌اندرکاران قضایی مثل مسئولین دفاتر و مامورین ابلاغ باید طبق آنها اقدام نمایند. عدم رعایت تشریفات و آئین دادرسی یا بی‌اطلاعی از مقررات آن، چه بسا سبب از بین رفتن حق مسلمی شود. اقامه صحیح دعوا برای احقاق حق و دفاع صحیح در برابر دعوی باطل، بدون تسلط بر قواعد و تشریفات دادرسی امکان پذیر نیست. بسیار اتفاق افتاده است که عدم اقامه صحیح دعوا یا طرف دعوا قرار ندادن برخی اشخاص مرتبط با موضوع، علاوه بر از دست دادن فرصت، منجر به رد دعوا یا صدور قرار عدم استماع آن و تحمیل هزینه برای ابطال تمبر دادرسی و امثال آن به خواهان شده است.

تقدیم دادخواست به دادگاه منجر به یک رشته اعمال می‌گردد که تکالیفی (حضور، دفاع، اثبات ادعا، شکایت از حکم در مهلت قانونی) متوجه اصحاب دعوا و تکالیفی نیز (اشتغال دادرس به رسیدگی، توجیه و استناد رأی و صدور آن و غیره) متوجه دادرس و نیز رعایت اصولی مانند رعایت اصل تعارض متوجه خواهان، خوانده و دادگاه می‌نماید. هدف از این پایان‌نامه توجه به اصل تعارض در مراحل مختلف دادرسی و دقت و رعایت آن و نیز تأمل در معیارهای حضوری و غیابی بودن دادرسی در مراحل مختلف دادرسی و رفع اختلاف در تشخیص حضوری و غیابی بودن دادرسی و در نتیجه عدم اعمال آثار هر یک به جای دیگری و نهایتاً پیشنهاد اصلاح و تدوین مواد قانونی در این رابطه می‌باشد.

روش تحقیق:

در این پایان‌نامه که روش تحقیق آن کاربردی از طریق گردآوری و تدوین یافته‌ها نسبت به کارکرد قوانین و رویه دادگاه‌ها است از حیث پیشینه کتاب یا پایان‌نامه‌ای مستقل که به طور جامع به این

موضوع پرداخته باشد منتشر نشده است و صرفاً در برخی مقالات یا سمینارها و میزگردها به این موضوع پرداخته شده به طور مستقل مطالعه و بررسی می‌شود.

در این پایان‌نامه به بررسی مواد قانونی که اصل تعارض در آنها رعایت شده و نیز مواد قانونی که به علت های مختلف مانند فوری بودن دادرسی یا به دلیل عدم امکان اصل تعارض رعایت نشده و نیز اهمیت اصل تعارض پرداخته شده و امید است با این تحقیق تا حدودی با استفاده از راهکارهای مناسب مشکل نظام قضایی در این زمینه برطرف شود.

پرسش‌های تحقیق :

سوال‌هایی که در این مورد مطرح و در پی پاسخ به آنها هستیم عبارتند از:

۱: تعریف دادرسی حضوری و غیابی در قانون آئین دادرسی مدنی چیست؟

۲: مفهوم اصل تعارضی بودن دادرسی چیست؟

۳: اصل تعارض در دادرسی مدنی چه میزان اهمیت دارد و چه میزان رعایت گردیده؟

۴: از نظر فقهی مجاز به دادرسی غیابی هستیم یا خیر؟

این پایان‌نامه مشتمل بر چهار فصل تنظیم گردیده است. فصل اول تحت عنوان کلیات به بررسی دادرسی در نظام‌های مختلف دادرسی و تعریف و منشأ اصل تعارضی بودن دادرسی پرداخته‌ایم. در فصل دوم دادرسی حضوری و غیابی در حقوق موضوعه و فقه با توجه به اصل تعارض بررسی گردیده و در فصل سوم مرحله صدور حکم را با تاکید بر اصل تعارض بررسی شده است و در نهایت فصل چهارم که مشتمل بر نتیجه‌گیری و پیشنهادات می‌باشد.

فرضیه‌های ارائه شده در این تحقیق عبارتند از:

۱- اگر چه در قانون آیین دادرسی ماده‌ای به رعایت اصل تعارضی بودن اختصاص نیافته ولی مورد عتایت قانونگذار و رویه قضایی بوده است.

۲- در مواردی رعایت اصل تعارض در دادرسی غیر ممکن و گاهی نیز عدم رعایت فوری آن تجویز شده است.

۳- در فقه اصل بر دادرسی حضوری است و دادرسی غیابی در صورت عدم امکان دادرسی حضوری تجویز شده است.

فصل اول: کلیات

بخش اول: تعاریف

در این بخش که شامل پنج مبحث می‌باشد به تعریف واژگان کلیدی پایان‌نامه از جمله دادرسی، جلسه دادرسی، جلسه دادگاه، ابلاغ و انواع آن، دادرسی حضوری و غیابی، اصل تعارض و تعریف نظام‌های مختلف دادرسی در طول تاریخ از نظر نقش طرفین دعوا و قاضی در دادرسی می‌پردازد.

مبحث اول: تعریف دادرسی و جلسه دادرسی و تشریفات تعیین جلسه دادرسی
در این مبحث که شامل دو گفتار می‌باشد به بررسی تعریف دادرسی، جلسه رسیدگی، جلسه دادگاه و تشریفات دادرسی می‌پردازیم.

گفتار اول: دادرسی و جلسه رسیدگی و جلسه دادگاه

دادرسی به معنای اخص، مجموعه عملیات و اقداماتی است که به قصد پیدا کردن یک راه حل قضایی به کار می‌رود. مانند: مجموعه مقرراتی که برای گرفتن یک تصمیم در یک دعوی معین به کار برده می‌شود یا دادرسی به مفهوم احض رسیدگی مرجع قضاوتی به دعوا یا امر مطروحه یعنی ادعاها، ادله، استدلالات و خواسته خواهان، با لحاظ پاسخ خواننده، در جهت صدور رای قاطع است مجموعه اقدامات دادگاه در بررسی دعوا و استماع اظهارات و مدافعات و ملاحظه لوائح طرفین و رسیدگی به دلایل و مستندات آنان و نیز انجام تحقیقات لازم به منظور مهیا کردن پرونده برای صدور رأی و قطع و فصل دعوا را دادرسی یا محاکمه گویند. سابقه دادرسی به دو طریق «عادی» و «اختصاری» انجام می‌شد. اساس کار در دادرسی عادی بر تبادل لوائح بود و فقط در صورت ضرورت جلسه دادرسی تشکیل می‌گردید، در حالیکه در دادرسی اختصاری که هدف از آن حل و فصل سریع‌تر اختلافات است اساس کار بر بیان دعوا و دفاع از آن در جلسه دادرسی است، هر چند که اصحاب دعوا می‌توانند در صورت تمایل مدافعات خود را بصورت کتبی نیز به دادگاه تقدیم دارند. رسیدگی در دادگاه‌های عمومی به جزء رسیدگی به دعوی خسارت ناشی از قرار تأمین خواسته بصورت اختصاری و بدون تبادل لوائح انجام می‌شود. در حالیکه رسیدگی در دادگاه‌های تجدیدنظر استان و دیوان عالی کشور و دیوان عدالت اداری بصورت عادی است.

جلسه در لغت، از جمله به معنای « نشست، مجمع، انجمن» آمده است.^۱ و دادرسی به معنای دادخواهی دادخواه آمده است و معنای اصطلاحی آن نشستی است که در آن به دادخواهی دادخواه رسیدگی می‌شود. در حقیقت چنانچه قاضی مرجع قضاوتی، با تعیت وقت و دعوت قبلی از اصحاب دعوا یا وکلای آنان، حضور یافته تا به دعوا یا امری که خواهان مطرح نموده و یا به ادعاهای و ادله‌ی اصحاب دعوا رسیدگی شود، جلسه دادرسی تشکیل شده است. جلسه دادرسی ممکن است در دادگاه یا خارج از آن تشکیل شود بنابراین جلسه‌ی تحقیق محلی و معاینه‌ی محلی، جلسه دادرسی شمرده می‌شود.

جلسه دادگاه: در مواردی قانونگذار اصطلاح جلسه دادگاه را به کار برده است. منظور از جلسه دادگاه جلسه‌ای است که در دادگاه تشکیل می‌شود. و اصطلاح جلسه «محاکمه» نیز به همین مفهوم است.

گفتار دوم: تشریفات تعیین جلسه دادرسی

دادخواست به عنوان آغازگر دادرسی، پس از تقدیم چنانچه تکمیل باشد دادگاه را مکلف می‌نماید که به رسیدگی را شروع کند، مدیر دفتر دادگاه پس از تحویل دادخواست، چنانچه ناقص تقدیم شده باشد و یا در صورت کامل بودن آن باید فوراً پرونده را با گزارش امر به نظر دادگاه برساند، دادگاه چنانچه دادخواست را علی‌رغم گزارش دفتر دادگاه ناقص تشخیص دهد و نتواند رسیدگی کند جهات نقص را نوشته و پرونده را به دفتر دادگاه بر می‌گرداند تا مدیر دفتر به تکلیف قانونی خود که صدور اخطار رفع نقص است عمل کند، اما در صورتی که دادگاه تشخیص دهد که پرونده تکمیل است، آن را با صدور دستور تعیین وقت در اختیار دفتر دادگاه قرار می‌دهد تا وقت دادرسی تعیین و دستور ابلاغ دادخواست و ضمائم را به خواننده و وقت جلسه را به اصحاب دعوا صادر می‌نماید پس از ابلاغ نسخه ثانی دادخواست و پیوست‌ها، مأمور ابلاغ نامه را به دفتر دادگاه بر می‌گرداند تا در پرونده امر بایگانی شده و در جلسه دادرسی مورد نظر واقع شود. اصحاب دعوا می‌توانند در جلسه حضور یافته یا لایحه ارسال دارند. هر یک از اصحاب دعوا می‌توانند به جای خود وکیل به جلسه

^۱ معین: دکتر محمد، فرهنگ فارسی، چاپ نهم، انتشارات امیرکبیر، ج ۲، ص ۷-۱۵، تهران ۱۳۷۵.

دادگاه معرفی نمایند ولی در مواردی که دادرسی حضور شخص خواهان یا خوانده و یا هر دو را لازم بداند، این موضوع در برگیرنده اختطاریه قید می‌شود. در این صورت شخصاً مکلف به حضور خواهند بود. در این جلسه از یک سو اصحاب دعوا اظهارات و ملاحظات خود را بیان کرده و سعی می‌کنند با دلایل قانونی آنها را ثابت نمایند و از سوی دیگر دادگاه می‌خواهد همه اظهارات آنها را رسیدگی کرده و با در نظر گرفتن دلایل موجود، مبانی تصمیم خود را جمع‌آوری کند تا زمینه را برای قطع و فصل دعوا فراهم کرده و پرونده را برای صدور رأی فراهم سازد. این مرحله پس از ابلاغ دادخواست شروع شده و تا صدور رأی ادامه می‌یابد و مشتمل بر یک رشته اعمالی است که پشت سر هم آمده و صحت یا عدم صحت ادعای خواهان را معلوم می‌کند.

دادرسی فعلاً در کشور ما در همه دادگاه‌ها بصورت اختصاری انجام می‌گیرد. دادرسی اختصاری در مقابل دادرسی عادی قرار دارد، چه در دادرسی‌های عادی اساس کار بر مقدمات کتبی دعوا بوده و رسیدگی شفاهی بمنظور توضیح برخی نکات مبهم و تکمیل پرونده امر برای صدور رأی می‌باشد، در صورتی که در دادرسی‌های اختصاری اساس کار در رسیدگی شفاهی و بحث و گفتگوی متداعیین در جلسه دادگاه می‌باشد.

مبحث دوم: ابلاغ

یکی از مهمترین مسائل دادرسی که در حسن جریان آن هم نقش اساسی دارد ابلاغ اوراق دعوا است. از ابتدای طرح دعوا تا صدور حکم و اجرای آن، ابلاغ اوراق دعوا حائز اهمیت فراوان است. زیرا دادخواست، اوقات دادرسی تصمیمات دادگاه، احکام و قرارها، اجرائیه و تصمیمات دایره اجرای احکام دادگستری و نظایر آنها باید ابلاغ شود. در این مبحث در دو گفتار به تعریف لغوی و اصطلاحی ابلاغ و انواع آن می‌پردازیم.

گفتار اول: معنای ابلاغ از نظر لغوی و اصطلاحی

ابلاغ: رسانیدن، گذاردن پیام^۱

ابلاغ: رسانیدن نامه یا پیام^۲

^۱ دهخدا: علامه علی اکبر، لغت نامه، انتشارات دانشگاه تهران، جلد اول، ص ۲۴۴، چاپ اول ۱۳۷۲
^۲ معین: دکتر محمد، فرهنگ فارسی معین، انتشارات امیر کبیر، جلد اول، ص ۱۲۷، چاپ نهم، ۱۳۷۵